

מלחמה ושלום במדור המדיני הראשון של הלבנון

גדעון קוץ

הענין אשר מצאו בני האדם לענות בו, בימים האלה, הוא התראות קיסר צרפת עם קיסר עסטרייך בעיר זאלצבורג. רבים מכותבי העתים מתנבאים ולא יספו, כי בארמון-מלח, נכרת ברית מלח עולם בין שני המלכים האדירים האלה, בדברים הנוגעים לעניני איירופא בימים האלה ולימים יוצרו. אבל שר היועץ על הענינים החיצונים בממשלת צרפת, שלח מכתב גלוי, לכל צירי צרפת היושבים בחצרות מלכי תבל, ובו יודיעם; כי התראות הקיסר צרפת עם קיסר עסטרייך היתה רק לנחמו ולהראות לו כי יקר בעיניו המותה של אחיו קיסר מעקסיקא, ואם אמנם כ' שני מלכים כאלה, בהועדם יחד, התיעצו ונדברו איש אל רעהו בעניני תבל איירופא המסוכסכים, אבל לא באו בעצה אחת, לעזור זה לזה עת תקרא מלחמה על אחת משתי הממלכות, או כ' אחת מאלה הממלכות יקראו מלחמה על ממלכה אחרת, אך רק לתכלית זאת באו בעצה אחת, כי יחדיו יתאמצו לשים קץ וסוף לסכסוכי איירופא, ולא בחרב וחנית, רק כדרך אשר עשו מלכי תבל. בשנה זאת בדבר לוקסענבורג – סוף דבר היועץ הנז', כי אין פחד מלחמה לענינו בימים האלה, ושלום איירופא לא יפרע, ותקות אויבי השלום תשאיר מעל למפח. נפשם.

מדובר היה רק בביקור נוחמים, הביא בריל את גרסתו הרשמית של שר החוץ הצרפתי, בלי להטיל בה ספק. לא היו שיחות על ברית צבאית אלא דווקא על הסדרי שלום, כי זו, כך מסתבר, האפנה החדשה בקרב שליטי אירופה למפח נפשם של אויבי השלום. ההסכם על סיפוח לוקסמבורג לצרפת ניתן לנפולאון בהסכמת הגרמנים, בתמורה לנייטרליות שלו בסכסוך שלהם עם אוסטריה. בהמשך הביא בריל את גרסתו של שר החוץ הפרנסי על סדרת פגישות במחנה שמנגד – מסעו של מלך פרוסיה בנסיכויות גרמניה המזרחית.

היועץ על הענינים החיצונים בממלכת פרייסען שלח גם הוא מכתב גלוי לכל צירי ממשלתו מחוץ למדינה, ויודיעם כי על פ' מכתב יועץ ממשלת צרפת, יראה, כי חדשות בל נעשה בארץ, אשר יהי' בכוחן להרגיז שלום איירופא. – גם הוא חפץ להוציא מלב איירופא את החשד אשר לה על מלך פרייסען במסעו האחרון לבאדען דרך ארצות אשכנז המזרחיות באמרה, כי גם מסע מלך פרוסיה [פרוסיה] היא לתכלית מדיני להביא בכריתו מלכי ארצות אשכנז המזרחיות; החשד הזה חפץ היועץ הנז' [הנזכר] להוציא מלב איירופא, ויאמר כ' המלך נסע רק להתראות פנים, עם חתנו בקארלסרו.

מדובר היה, אם כן, ב"ביקור משפחתי בתכלית" בנסיכויות הדרום,

המדור המדיני הראשון בנושאי פוליטיקה בין-לאומית, ולא בחדשות "יהודיות" בלבד, הופיע בהלבנון של פריס רק בשנתו השלישית שם, ב־30 באוגוסט 1867, תחת הכותרת "על המדינות פה יאמר" (חיקוי ברור ל"על המדינות בו יאמר" – מתוך הפיוט לימים הנוראים "ונתנה תוקף" – של מתחרהו, המגיד). יחיאל בריל השתוקק זמן רב לפרסם את המדור. בחסרונו תלה את הקולר למיעוט החותמים על עיתונו ולהצלחתו של המגיד, שהמדור המדיני שלו, בעריכתו של דוד גורדון, היה לשם דבר בקהל המצומצם של קוראי העיתונות העברית באירופה. מן המסמכים שבתיק הלבנון במשרד הפנים הצרפתי אנו למדים, שהתנאי לאישור (בעל פה) להופעת המדור, ללא תשלום האגרה שנדרשה מן העיתונות הפוליטית, היה שהידיעות שיתפרסמו בו יועתקו מן העיתונות הצרפתית, למעשה רק מן הביטאון הרשמי של הקיסרות השנייה, *Le Moniteur Universel*, שאחד מכותביו הבכירים היה הקיסר נפולאון השלישי עצמו, בעילום שם! במאמר המערכת שהקדים את המדור המדיני הראשון, תחת הכותרת "דבר אל הקורא", תירץ בריל את העובדה ש"רק ממה שנודע לאחד מכותבי העתים הצרפתים, אותה אודיע", בשורה של הבדלים מהותיים בין העיתונות העברית של תקופתו, השפעתה, קהלה ומקורותיה המצומצמים לבין העיתונות הכללית.² אך הוא שינה את כותרת המשנה של עיתונו ל"כל הנדרש לאיש יהודי לדעת באשר הוא יהודי ויחבר לחברת האדם" ועסק במדור הראשון בעניינים ש"ברומו של הליכות עולם", ובראשם ענייני מלחמה ושלום. המדור נכתב בצורה של סינתזה סיפורית ומעבר מנושא לנושא תוך חיבור רטורי ביניהם. אחרי חטיבה של ידיעות הופיעה פרשנות הכתובה ברוח רשמית ו"ממלכתית", ואילו בידיעות עצמן הרשה לעצמו בריל נימה חופשית יותר וניסיון להפגין אתיקה "יהודית" בהצגת הדברים שנלקחו, כך נראה, לעתים מעיתונים שונים ולא רק מן המוניטר אוניברסל.

"כי אין פחד מלחמה לענינו בימים האלה"
הידיעה הראשונה במדור המדיני הראשון של הלבנון עסקה במפגש הפסגה בין קיסרי צרפת ואוסטריה בזלצבורג ובמכתב גלוי של שר החוץ הצרפתי שהכחיש רשמית ידיעות בעיתונות כאילו בפגישה נדונו ברית צבאית בין המדינות והכנות למלחמה.

חיאל בריל

נבחרו עשרת אלפים איש לשלחם כושה, והמה לא יראו כי תשזפם השמש, כי ככושים כמוהם נולדו תחת אזור החום הגדול. ומלבד אלה, תשלח ממלכת ענגלאנד ביום 18 לחדש הזה צי אדיר דרך ים סוף אל חוף מאסאווא, ותלחם עם הכושים בים וביבשה. ואם גם עתה אחרי ישמע קיסר הכושיים, כי מלחמה עליו קרובה לבא, יקשה את לבבו ולא ישלה אסורי ענגלאנד חפשי, כי עתה עד מהרה יריח ריח אבק שרפה הנעשה בענגלאנד.

דווקא בסיקור מלחמה שלא נגעה ישירות לצרפת הצליח בריל לתת לקוראיו תיאור דידקטי, אובייקטיבי ככל הניתן, תוך שימוש בטכניקת כתיבה מושחתת, לפרקים אירונית, ומשובצת בסמלים משותפים שמקלים על קוראיו את קריאת המציאות האקטואלית וכוונות המחבר. הוא הציג ניתוח מפוכח של מניעיו של הקיסר תאודורוס במעצרים שערך ושעוררו את זעמה של בריטניה. הניתוח כלל סרטוט קריקטורי ועיתונאי מאוד של תהליך הקולוניזציה (שיגור אנשי דת ואחריהם קונסול להגן על האינטרסים שלהם ולבסוף בא הצבא [...]) הכל בנוסח ה"חד גדיא", תיאור מפורט של יחסי הכוחות, כולל ההיבטים הכלכליים, הגאוגרפיים, פוליטיים והאסטרטגיים, שבהם השתרבבו הסברים ציוריים בנימה גזענית בת התקופה, כמו זה על הפעלת החיילים היהודים נגד החבשים, משום שכמוהם הם נולדו באזור סוב־טרופי ("החום הגדול") ולא פחדו (בגלל צבעם) "כי תשזפם השמש".

לעומת זאת, התיאור האובייקטיבי המגלה הבנה למניעיו של הקיסר החושש מהשתלטות אימפריאליסטית־קולוניאלית, אף שהוא מתואר בסימבוליקה מלאה כפרעה מודרני – תואם את גישתם ההומנית הבסיסית והאוהדת של העיתונאים העבריים בני התקופה לעמים הנשלטים ולצורכיהם.³ אבל כשהגיע תור הפרשנות, חזר בריל אל התפיסה הגזענית־קולוניאלית, האוריינטליסטית והאירוצנטרית בת התקופה שמצא בעיתונים ששימשו, כאמור, מקור רשמי ומחייב. הוא הכשיר את המלחמות האימפריאליסטיות והקולוניאליות כאמצעי להפצת התרבות המערבית הנעלה על תתי־התרבות המקומית. "ויואל ה' וישם בלבבות המלכים החפצים לחיות על חרבם ולהראות גבורתם בשדה קרב, כ' יקראו מלחמה על אלה הארצות אשר עוד לא הביאו צוארן בעול הציוויליזאציה, וידעו גם בני האדם הרחוקים מאדם העיר, כי מותר לאדם מן הבהמה".

אם רוצים שלום באירופה, קבע בריל בהיגיון ברזל, לכאורה, שלא נעדרה ממנו, עם זאת, אירוניה דקה שהעניקה משמעות קצת

ולא בהכנות לברית צבאית־מדינית לקראת מלחמה קרבה, והקמת אימפריה גרמנית, חלומו של קנצלר הברזל אוטו פון ביסמרק, שכבר הצליח לאחד את נסיכויות הצפון. ביסמרק לא דגל במאזן כוחות ובשווי משקל דיפלומטי באירופה. אמרתו המפורסמת הייתה: "הבעיות הגדולות של תקופתנו לא יפתרו באמצעות נאומים והצבעות רוב, אלא על ידי ברזל ודם". מדינות הדרום הצטרפו לאיחוד הצפוני במלחמה העתידית נגד צרפת. אבל העורך העברי העניק אשראי גם לשכן המאיים שמעבר לנהר הריין, כי כך קבעו כללי השיח הדיפלומטי, מאזן הכוחות והשמירה על סודות המדינה. הוא היה חייב לקבל שיח זה כפשוטו ואפילו נתן לו בפסקה השלישית פרשנות משלו, על טהרת הקו הרשמי.

דברי שני היועצים, יועץ צרפת, יועץ פרייסען, הנם נכנסים ללב שומעיהם, ולא יוסיפו להריח מלחמה מרחוק. ובאמת, כל תוכן רוח הקיסר האדיר החכם הגדול נאפאלען השלישי יר"ה, יודע, כי נחח רוחו גם בעת מלחמה לבחור בשלום; כי הוא על הראשונות התבונן, ורואה אה הנולד, כי לא כימים הראשונים הימים האלה, בימים האלה, רק בשלוח והשקט ירב אושר ממלכה וממלכה, תחת אשר מלפנים, מלכי ארץ נתנו עיניהם לרשת ארצות לא להם, להעשיר ולהאדיר ממלכתם.

יש לתת אמון בדברי שני שרי החוץ, קבע בריל מפי השופרות הרשמיים. אבל מרבית השבחים נשמרו, כמנהג קהילות ישראל בגולה, אך גם כדי לשמור על שלותו של העיתון העברי, לקיסר נפולאון השלישי. תיאורו, כמקובל בתיאורי מלכים בתפוצות העם היהודי, הקביל לתיאוריו המקראיים של ריבון עולם. והתכונות שיוחסו לו ברוח הזמן, לא היו של גיבור מלחמה אלא להפך, של גיבור השלום. ומכאן להכללה אידיאלית על אירופה ה"חדשה" שבה השלום והשגשוג הכלכלי תפסו את מקום המלחמות והכיבושים. תיאורי המלחמה המתקרבת נשמרו למלחמתה הקולוניאלית של היריבה שמעבר לתעלה, אנגליה (ענגלאנד בכתוב התקופה), נגד קיסר "ארץ הכושים" חבש (אתיופיה או אביסנייה בכתוב צרפתי).

ממלכת ענגלאנד, שרתי בים, מכנה עצמה למלחמה ביבשה, עם קיסר ארץ הכושים, Theodoros, empereur de l'Abyssinie, על כי שם במאסר, זה שלשה שנים, נוסעים ומעסינער [מיסיונר] וגם קונזול ממלכת ענגלאנד, ועוד היום הנם מתענים שם בבית האסורים. קיסר הכושים הוא חכם בעיניו, ויאמר, ידעתי דרכי מלכי ארצות אירופא, הם בנתנם עיניהם על מדינה אחת, ישלחו שמה בראשונה צירים, והמה כמצטיירים רק לעניני האמונה וכדומה, ואחרי כן ישלחו קונזול, אשר יחסו על ציריהם, ואחר אחר ישלחו צבאותיהם וירשו את הארץ. ולכן אמר, לא אחיל למלכי ארצות אירופא עד השעה האחרונה, וטוב לי מבל' אתן מדרך כף רגל לציריהם ונוסעיהם. ודברו הקים, זה שלשה שנים אשר שם במאסר אה צירי ושלוחי ענגלאנד, ולא יתנם לשוב אל ארצם, והדבר הזה העלה עליו חמת ממלכת ענגלאנד. ואחרי כי כל בקשותיה מאת קיסר הכושים לשלוח אסוריו חפשי, ללא הועיל היו, הנה מכנת עצמה לקרוא מלחמה עליו עד רדתו. ההכנה הזאת היא הכנה דרבה, אשר תעלה הוצאותיה לערך ארבעת מיליאן פונט שטערלינג; כי לממלכת ענגלאנד אשר היא שרתי בים, חסר לה הדברים אשר תדרשם מלחמה ביבשה, ומה גם מלחמה בארץ כוש, אשר מדבר נורא מהלך שלש מאות שעות, חומתה, וכלי נשקה הוא חום השמש בגבורתו, ותחלואיה המה צבאותיה – להילחם עם ממלכה בזאת נדרש לממלכת ענגלאנד הכנה גדולה. ובכל זאת בטוחה היא להכניע האויב, כי ממלכת מצרים לא לבד אשר תתן לה דרך בארצה לבוא דרך מצרים העליונה לכוש, כי גם היא תתן לעזרתה עשרת אלפים גמלים, אשר המה ספינות המדבר לשאת עליהם צרכי המלחמה. ומצבאות ענגלאנד היהודיים

הקנצלר אוטו פון ביסמרק.

בטירת ורסאי. בגלל המלחמה חדל הלבנון לצאת לאור בפריס ובריל נאלץ, בסופו של דבר, להעתיק את מגוריו ואת מקום הופעת העיתון למיינץ בגרמניה הגדולה של ביסמרק. אבל לא לפני האפיזודה של המצור על פריס, שאותה חווה עם משפחתו בשלהי שהותו בבירת צרפת. בריל לא הסתפק בתפקיד של משקיף. כמי שישב שבע שנים בצרפת, למרות מעמדו ה"מחתרתי" כעורך עיתון עברי, כמי ניסה להשתלב בה בצד נאמנותו לארץ ישראל והכיר תודה על תפקידה ההיסטורי במתן זכויות לעם היהודי, ביקש לחלק את גורלו עם הצרפתים גם כלוחם, גם אם הדבר לא התאים כל כך לאיש עט ודת יהודי. "וכבר הייתי בזה כצרפתי: לבחור מוות מחיי כלימה", הוא הצהיר וסיפר: "אמרתי, כי אצא גם אני בקרב חיל האזרחים, והייתי כאחד הצרפתים. גם זאת חובתי לעשותה – לעזור להצרפתים, כי המה הראשונים להכיר אחינו בני ישראל ככל אזרחי הארץ. הגם בפרוסיה ישב לכסא יועץ הממלכה איש אשר בשם ישראל יכונה? [שמו העברי של אדולף כרמיה] הגם בארץ הזאת אשר אחינו שם אינם האחרונים להצטיין ביתרון הכשר חכמתם בכל וברוחם הכביר במלחמה – הגם שם יפקד איש יהודי לשר גדוד או גדודים כמו בצרפת?". למרות ההשוואות הלא מחמיאות, בריל לא היסס להעביר את מקום מושבו ואת מקום מושב הלבנון מעבר לגבול... אבל רוח הקרב לא עמדה בפני התנגדות הרעייה: "על כל אלה אמרתי לבוא גם אני בלוחמים. אבל אשתי לא נתנתי עשות רצוני וחובתי ותבך עלי יום יום עד כי הבטחתי אותה כי אכבד ואשב בביתי. בכל זאת לא הייתי ישן בין הנערים. ולצאת ידי הבריות, אשר הביטו בעין רעה אחרי האיש אשר לא חגר חרבו על ירכו, נמנית בגדודי חיל האזרחים מבני חמישים ומעלה [...] וכאשר תם הלחם בעיר בטרם תמו כל אנשי המלחמה והעיר נפתחה, נשאר חרבותינו חלודות כיום נתנו לנו". הסיום האירוני והגרוטסקי הוא דוגמה ליכולת הכתיבה הביקורתית של בריל, כולל ביקורת עצמית, אך אין הוא מכסה על העובדות: עורך הלבנון הירושלמי כאיש המשמר האזרחי בפריס הנצורה, חגר לראשונה בחייו, כנראה, חרב צרפתית דווקא. ספרא בשירות עמו וירושלים, סיפא בשרות הגויים. בריל

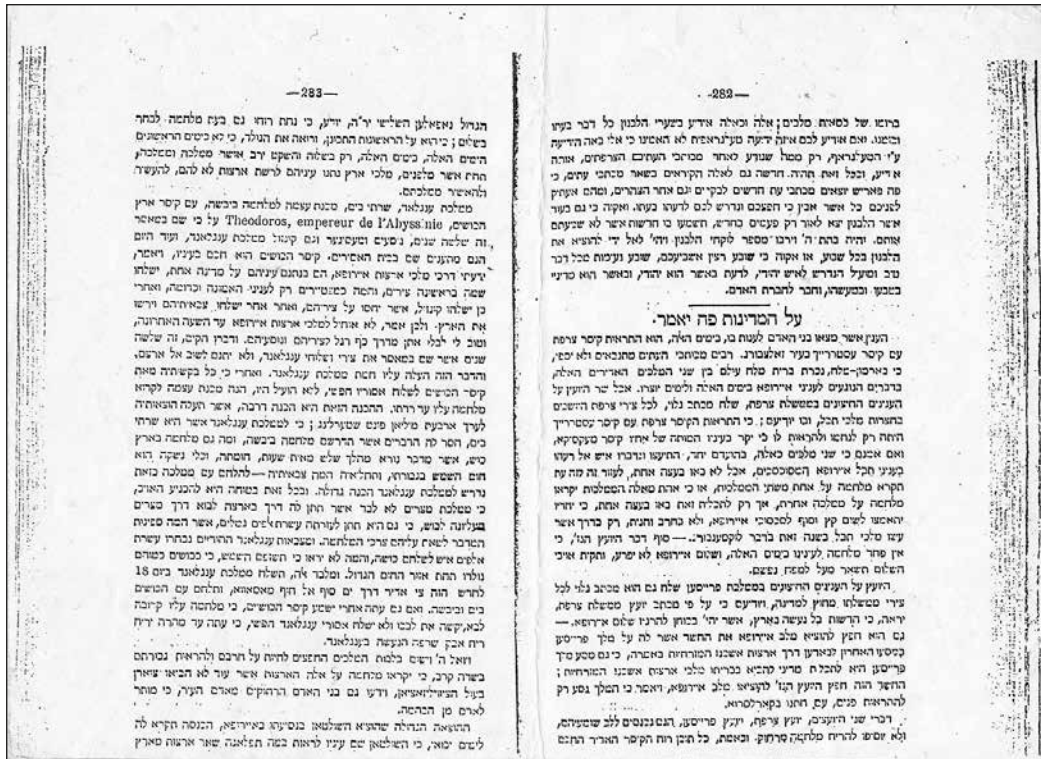
נפוליאון השלישי קיסר צרפת.

שונה לדבריו. אף על פי שמלכי אירופה שוחרי שלום ברובם, צריך לאפשר לאלה "החפצים לחיות על חרבם" להתפרק במלחמות ביבשות רחוקות. הכול למען השלום באירופה. ובאותה הזדמנות גם להביא את הפראים המושווים לבהמות לרתום את צווארם בעול הציוויליזציה.

אמרתי לבוא גם אני בלוחמים

אך במהרה המלחמה, שאת סיכוייה השתדל להכחיש, הדביקה אותו במלוא עוצמתה. המציאות טפחה על פניו, ובמציאות זו, למרות הכחשות הדיפלומטים, הפך איחוד נסיכויות גרמניה לעובדה קיימת. האיחוד הזה הנחיל תבוסה לצרפת והחליש עוד יותר את בעלת בריתה האוסטרית-הונגרית. מלחמת פרוסיה-צרפת פרצה ביולי 1870. צרפת, שנפלה בפח שטמן לה ביסמרק, היא שהכריזה עליה ביוהרה חסרת כיסוי. המלחמה נמשכה עד הסכם שביתת הנשק, למעשה כניעתה של צרפת, ב-29 בינואר 1871. במהלכה הודח נפוליאון השלישי בעקבות התבוסה בקרב סדאן והוכרזה הרפובליקה השלישית בצרפת (שהסתבכה בין מארס למאי 1871 במלחמת אזרחים עקובה מדם עם התקוממות הקומונה הפריסאית). האימפריה הגרמנית הוכרזה ב-18 בינואר על ידי המנצחים

המדור המדיני הראשון בעיתון הלבנון, 30.8.1867

השמועה הזאת" כשהגיעו השמועות ה"אופטימיות" המסולפות מן החזית, אחרי מפתו של הגנרל מקמהון בקרב סדאן – "אחדים פנו למועצה (ממשלה), ואחרים מיהרו אל בתי כותבי העתים (העיתונאים) לשמוע מפיהם דבר הבא מהמערכה [...] הוגד להם: עד עתה אין כל נשמע מהמערכה [...] ובאור בוקר מיום 7 לחדש מהרו לקנות אחד או שנים מכה"ע [מכתבי העת=העיתונים] לדעת חדשות, ומה גדול היה שבר רוחם בקראם ההודעה הממשית: בליל 4 באוגוסט גברו הפרוסים על המחנה". ובכל זאת האמינו התושבים לדיווח חסר האחריות של העיתונים כאילו צבא צרפת יבוא להגן עליהם במצור: "הן זאת היתה נתחומות מה"ע [כך ניחמו אותם כותבי העת]".

בסדרה נמצא תיאור של אווירת המלחמה והמצור, ההתלהבות ושמועות השווא של יביבה הממשל של נפולאון, "כי אין כהפריסים אשר הדמיון מושל בם". העיתונאים תרמו את חלקם לליבו השמועות בניסיון לעודד את קוראיהם, וניפחו מידע מסולף שקיבלו מראש הממשלה: "וכותבי העתים המה לא חשבו למו לחכמה להחריש בעת אשר גם החרש ייטה אזנו לשמוע חדשות. פאליקאו רק בדרך כלל אמר כי הכל הולך טוב וכותבי העתים הודיעו כל הטוב בפרטיות".⁶ אחר כך תיאר בריל גם את חוסר האונים של ממשל הרפובליקה שבא במקום האימפריה שקרסה, את השרים שהפגינו חוסר ידע בביצוע מטלותיהם, ואת התלהבות ההמון כשהעיתונאי הסאטיריקן אנרי רושפור, מתנגדו החרף של נפולאון נבחר לכהן בממשלה הזמנית. הוא עסק בניתוח מחודש של דמותו של נפולאון, הפעם בלי ההילה שהדביק לו בהכנעה לאורך השנים. "הבחירה שלו בשלום" הפכה לתבוסתנות או לתכונות

סיים את כתיבת ספרו, כתאב אלסראיל, ימים אחדים לפני הכרזת הקומונה הפריסאית. הוא הבטיח להעלות את כל שראו עיניו בספר בשם "מאה ושלושים יום במצור פאריז", אך כל שהגשים היו תשעה פרקים על "מצור פאריז" בגליונותיו הראשונים של הלבנון של מיינץ החל ב־16 באוגוסט 1871.⁵

בפרקים אלה, הראויים לניתוח מלא נפרד, השתחרר סוף סוף עטו ונתן לקורא סיקור ביקורתי מפוכח ולפרקים רב עוצמה, כתוב בכישרון, מפי עד ראייה ומתוך מעורבות של משתתף פעיל, באירוניה, לפעמים בכתובה סאטירית ממש, אך גם בהתרגשות. בריל הביא סיקור מלא של המשבר ומצב המלחמה על כל היבטיו, בזירה שלו ובזירות האחרות. הפעם גם תוך הסתמכות חופשית יותר על עיתונות האופוזיציה לקיסר שנפל. התיאורים מן השטח באו לסירוגין בין סיכומי ניתוחים ומידע, שנלקחו מעיתונים שגם אליהם התייחס בריל בביקורתיות. הוא התייחס בהרחבה לצד הסוציו-פסיכולוגי של מצב המלחמה, כולל ביקורת התעמולה. כך ההיסטוריה של "ציד המרגלים", כלומר אלה שניסו להכניס תבוסתנות ולהטיל ספק בניצחון. אך כשעלתה דרישה "לבער את האשכנזים" – לגרש את כל הגרמנים מן העיר – ההצעה נפלה, משום שאז "מי ינקה את בתי השימוש ויחפור בגנים". בריל עסק בתפקידים החשוב של אמצעי התקשורת בימי המצור, לצד מגבלותיהם וחוסר אמינותם. כשהגיעו שמועות שווא על "מגפה" שפרצה במחנה הפרוסי, "אין איש שם לבו לשאול מי הביא הבשורה הזאת, ואם כבר הדפיסה הממשלה השמועה הבאה אליה והיא נקראת מעל קירות הבתים או כי רק המודיעים לחדשות מהמערכה אל כה"ע המה בשרו לראשונה

תאודורוס השני קיסר חבש.

מכסימיליאן הראשון קיסר מוסקו.

המיוחסת להם – ההתפכחות והאומץ שהפגינו תושבי פריס ש"יודעים לבחור במוות מחיי כלימות, יודעים למות כמו יאהבו חיי עונג", לעומת נפולאון שהוא דווקא "בחר לו חיי כלימות ממות גבורים". התושבים חזרו לפריס לאחר שהביאו את משפחותיהם למקום מבטחים, כי "נדרש להיות שמה". בצד ההערכה וההערצה הציג בריל הסתייגות מפוכחת של משקיף: "אמנם טובה הפטרייטיות ביום מצור, אבל היא לבדה לא תמצא די כח להגן על העיר". הכנות האוכלוסייה למצור ולרעב הצפוי, המזון שלא נאגר בזמן. גם כאן נמתחה ביקורת חריפה על הזנחת הכנות אלה על ידי הממשל הנפולאוני. ובתוך כך, תוך התעלמות "צרפתית" מן האימה סביב – שמחת הכרזת הרפובליקה השלישית. בריל לא היה אוהד מושבע של הרפובליקה והפגין גישה שמרנית, גם אם לא התגעגע למשטר נפולאון. "לא היטיבו נבחרים העם המשמאילים לראות את הנולד", אמר על הפוליטיקאים המהפכנים והזכיר את חטאייה של המהפכה הצרפתית ומרחץ הדמים שביצעה במגזרים שונים. מול אלה שחשבו שעכשיו "ביסמרק רק ישמע וימלט על נפשו, הוא הציג שוב עמדה מפוכחת. "היש בידי הרעפובליק לברוא אנשי חיל בין יום ולילה?" הוא שאל באירוניה בן שיח שהילל את אחדות העם

קטנונית. הוא לא בנה צבא ראוי כי חשש שזה יפנה נגדו, ומול צבא כזה "מה כוחו ביום מרד". בריל כתב תיאור סאטירי של מחדלי המשמר הקיסרי, ה"גארד מוביל", שאנשיו שגויסו לפעילות צבאית אמיתית, משתכרים ואינם מתעוררים בזמן. כן הציג ניתוח אובייקטיבי של המהלכים ויחסי הכוחות, ביקורת על ניהול המלחמה בידי נפולאון, עדויות מפקדים שחזרו מן החזית על מחדלי הפיקוד וההכנה לקרב של צבא צרפת. "אך שרי צבאותינו, אשר לא למדו תחבולות מלחמה – אך המה הסגירונו בידי צר", וניתוח מפורט של המהלכים הצבאיים ויחסי הכוחות. אף שהצהיר "ואנכי מעולם לא הייתי – וידעתי כי לא אהיה עוד – שר צבא", המשיך כי "אבל זאת אוכל להגיד כפי ראות עיני ושמע אזוני". כך הוא קבע, למשל, ש"צדקו שרי החיל שלא השליכו יתבם על המבצרים", כלומר ביצורי העיר שלא חודשו. זאת אף על פי שהוא לגלג במקום אחר על כל מי שהפכו לפתע למומחים צבאיים וגאוגרפים שציטטו את שמות כל ערי המערכה לנוכח הניצחונות המדומים של צבא צרפת: "בעת הזאת גם האיש אשר לא ידע קרוא וכתוב היה מלומד בחכמת הגעוגראפיע", הכיר את שמות כל הערים ותכנן את מהלך הקרבות. גם ניתוח "האופי הצרפתי", מול קלות הדעת

גם עיתונים ועיתונאים "אוהבי שלום", כמו היהודים, לא יוכלו להימנע מנוכחות ב"מקומות המערכה". כי אם לא ילכו הם אליה – היא תבוא יום אחד אליהם. סיקור מלחמות חסר פניות ככל האפשר נחשב למשימה עיתונאית נאצלת שיכולה, אם היא מבוצעת היטב, לשרת גם ציבור שוחר שלום.

הערות

- 1 ראו: ג' קוץ, *חדשות וקורות הימים: מחקרים בתולדות העיתונות והתקשורת העברית והיהודית*, ירושלים 2013, עמ' 47-50, 55-68.
- 2 שם, עמ' 51-53.
- 3 כך, למשל, המגיד קרא ליהודים לתמוך באימפריאליזם הבריטי ובדיכוי המרד בהודו ב־1857, אך ביקר בחריפות את אופיו האכזרי וצר האופקים של השלטון הבריטי בארץ זו שלא ידע להביא לתושביה את הקדמה. ראו הניתוח של י' שביט, "חלון אל העולם", *קשר*, 36 (2007), עמ' 18-23.
- 4 י' בריל, "המו"ל לפני הקוראים ישפוך שיחו", בתוך: מ' ב"ר תודרוס הלוי אבולעפיא, *כתאב אלסראייל* (מתורגם מעברית: ספר אגרות), פאריס, תרל"א (1871), עמ' 3.
- 5 **הלבנון**, שנה שמינית, גיליון א, 16 באוגוסט; גיליון ב, 4 בספטמבר; גיליון ג, 11 בספטמבר; גיליון ד, 22 בספטמבר; גיליון ה, 28 בספטמבר; גיליון ו, 16 באוקטובר; גיליון ח, 2 בנובמבר; גיליון י, 15 בנובמבר; גיליון יב, 29 בנובמבר. שרל קוזן־מונטובן, נסיך פליקאו, היה ראש הממשלה ושר המלחמה האחרון, למשך שבועות ספורים, של האימפריה.
- 7 ראו גם: ג' קרסל, "הדים עבריים למלחמת צרפת־פרוסיה והקומונה בפאריס", *קטיף*, 9-10, 1973, עמ' 195-180; G. Kouts, *La naissance de la presse hébraïque moderne, 1856-1886*, Paris 1993, pp. 339-349

שיוכל מעתה לעמוד מול הגרמנים, ואלה שהאמינו ש"אחיהם" בשורות הצבא הפרוסי יפנו עורף למעמד השליט וינטשו את שדה המערכה, אם רק יפנו אליהם בקריאה כזאת. כבר בכתבה הראשונה בסדרה ניסה להתמודד עם שאלת האובייקטיביות האישית שלו, ועם הטענות שהדברים נראים אחרת מגרמניה, מקום מושבו הנוכחי, מאשר נראו לו קודם בצרפת: "אל נא תאמר קורא משכיל, כי מיום טעמני לחם דגן ושכר שעורים שיניתי את טעמי כי נפקחו עתה עיני לראות אלה הדברים אשר סלפה דרכם [...] אל נא אחי קורא אהוב תתנני לבוגד באמת". לטענתו, שינוי המקום והנאמנות החדשה לא גרמו לו לשנות את דעתו על העם הצרפתי או על הקיסר נפולאון מיטיבו בעבר. האם שכנע את "הקורא העברי המשכיל", שהורגל בצנזורה עצמית של עיתוניו, כי עיתונים אלה מסוגלים גם לסיקור חסר פניות של מלחמה? בגיליון ח' של השנה השמינית, ב־2 בנובמבר 1871, הופיע **הלבנון** מאמר על "מכתב העתי טיימס *TIMES*", בחתימתו של יל"ה מהמבורג, ששם דגש על הכיסוי הישיר משדה הקרב, כמו במלחמת קרים, שהעיתון הבריטי המהולל סיפק לקוראיו באמצעות כתבי המלחמה שלו. הכותב ראה בסיקור כזה אות לאיכותו ולרמתו של העיתון, ולמרחק הרב שעיתון עברי צריך עוד לעבור כדי להגיע לרמה כזאת: "אלה הן קצת דרכי מ"ע אחר בלשון אחרת, ואם אמנם לעת כזאת לא נוכל עדין לקוות כי מכה"ע העבריים יגיעו למעלה כזו, ואשר עוד לא נבקש מהם כי ישלחו גם סופריהם למקומות המערכה – כי כמוהם כסופריהם רובם את השלום יאהבו. בכל זאת נברך אותם כי יעלו גם המה מעלה מעלה כחפץ לבם ובנפש אוהבם".